

BUZOGÁNY KLÁRA

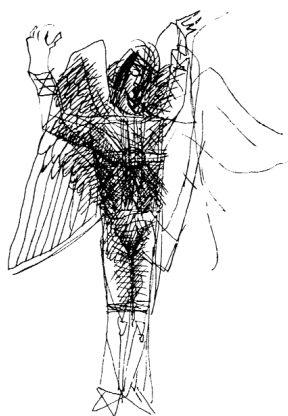
URÁNIA SZOLGÁLATÁBAN

Folyóirat, portál, alkotótábor, filmfesztivál

Tizenkét küzdelmes év telt el, hogy maroknyi lelkes fiatal ujjongva értesült a hírről Kolozsváron: megítélték a megpályázott első féléves anyagi támogatást, és *Filmtett* címmel megjelenhet az első magyar nyelvű, erdélyi filmes szakfolyóirat. Azóta a szerkesztőség többször keresztülbucskázott a fején. Szerencsét próbált nyomdaillatú köntösben és online perforált szalagként, filmklubot vezetett, versenyeket és tábort szervezett, fesztivált alapított, könyveket adott ki, és büszkén jelenthetem: még mindig tele van célokkal, álmokkal, s ami talán a legfontosabb: energiával és lelkesedéssel. A *Filmtett* nevű nagy ábránd és nagy küzdelem részese vagyok magam is 2004 óta. Megpróbálom áttekinteni az elmúlt évek filmtettes kihívásait – talán tanulságosak lesznek mások számára is.

Tizenkét évről dióhéjban

■ Kolozsváron 1993-ban jött létre egy kis filmklub *Oedipus Quartett* névvel, alapítója Margitházi Beja és Kelemen Attila volt. A filmklub köré csoportosult filmrajongó fiatalok arra jöttek rá, hogy lenne igény és közönség Kolozsváron s talán Erdély összes zezzugában egy filmes szakfolyóirat létrehozására. Ráadásul a határon túl is akadna érdeklődő olvasó. Magyarországon már létezett többek közt a *Filmvilág* és a *Metropolis*, de egyrészt az ottani lapokat nehéz volt itthonról beszerezni, másrészt sosem esett szó azokban az erdélyi magyar filmes próbálkozásokról. A filmklub vezetője, Jakabffy Samu, egyik alapítója, Margitházi Beja, három egyetemi hallgató – Zágoni Balázs,

Körülbelül százhatvan
kiszjáték-, kísérleti,
dokumentum- és
animációs film készült
mostanig a
Filmtett-táborban.

Sipos Géza és Illyés István – állt a kihívás elé, segítőkük és tanácsadójuk eleinte Visky András író, dramaturg és Gelencsér Gábor filmtörténész volt. A *Tekercskalóz* című lapot pályázati pénzből tervezték kiadni. Az anyagi forrás jellege megmaradt, a cím viszont már a legelső lapszámnál megváltozott, megkomolyodott: a *Filmtett Mozgóképes Havilap* első száma 2000 júniusában jelent meg.

A *Filmtett* volt Erdélyben az egyetlen fórum, amely magasabb művészi igényű filmekkel, a filmkultúra jelenségeivel és áramlataival igyekezett intézményes és igényes formában foglalkozni. Népszerűsítő, oktató céllal indult, hiszen az országban nem létezett még magyar nyelvű filmes oktatás – ami például Magyarországon már a középiskolák tanrendjébe is beszívargott (az első ilyen témájú tankönyv a hatvanas években jelent meg, az első korszerű, összefoglaló jellegű munka, Hartai László és Muhi Klára *Mozgóképkultúra és médiaismeret* című könyve viszont csak 2004-ben látott napvilágot) –, és ez jó volt: egyedülálló kezdeményezésként könnyebb volt életre hívni a lapot. Ma már nem vagyunk egyedül – és ez is jó: a *Filmtett* erős partnerre lelt a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem mozgóképes szakában, szoros szálak fűzik a Partiumi Keresztény Egyetem képzőművészeti műhelyéhez, ahol többek közt animációs képzés is zajlik. Időközben létrejött és megerősödött a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen is a színház- és tévészak. Kolozsváron és tágabb szomszédságunkban is léteznek működő filmalkotó műhelyek, amelyekkel nemegyszer szerveztünk közös rendezvényt.

A kis, négyzet alakú, színes borítójú, belső oldalain fekete-fehér képekkel illusztrált *Filmtett* elsődleges – de nem kizárólagos – célközönsége az erdélyi, magyarul olvasó fiatal értelmiségi réteg volt. A szerkesztőség olyan témákat válogatott össze, amelyek egyrészt kapcsolódtak az erdélyi mozis aktualitásokhoz – filmkritikákat közölt olyan filmekről, amelyek mozivetítésére valószínűleg beültek az olvasók, dicsérték, vagy figyelmeztettek, hogy a film családást okozhat –, másrészt olyan filmelméleti vagy filmtörténeti rovatokat indítottak el, amelyek mindmáig egyetemi bibliográfiák részét képezik itthon és a határon túl (pl. a *Magyar 20-ak* című rendezőportré-sorozatot vagy a műfaj történeti sorozatot). A rovatszerkezet lassacskán megszilárdult, biztos ponttá váltak a *Filmtetten* belül a lapszámot indító interjúk, amelyek olykor forgatási beszámolókkal váltakoztak, a fesztiváltudósítások és a kritikák. A *Filmtett* 40–60 oldalának első felét egyazon – havonta változó – témára felfűzött, nagyobb lélegzetű írások – tanulmányok, esszék, interjúk, összehasonlító elemzések – alkották.

Évente tíz *Filmtett*-lapszám jelent meg. Eleinte otthon, saját számítógépen zajlott a tördelés, hátizsákban, vonattal vagy stoppolva a laptopterjesztés. 2002-től a szerkesztőségnek bérelt irodája és saját terjesztőkocsija volt – mindkettőt le kellett cserélnünk egypárszor, de néhány éve megvetettük a lábunkat a kolozsvári Horea út elején álló Uránia-palotában. (Alattunk rejtőzik Kolozsvár első kőmozija, amely évekkel ezelőtt bezárta szép, szecessziós díszítésű termét. Számtalanszor eljártunk már a gondolattal, hogy azt újra működő mozivá varázsoljuk, de sajnos egy sereg anyagi és jogi akadály gördült utunkba.)

2005-ben rövid időre visszatért a *Filmtett* „csőlakó életmódja”: a lap túl kevés anyagi támogatást kapott, megjelenése két hónapig szünetelt, az iroda és a raktár pedig a szerkesztők padlására és albérletének előszobájába költözött. A komor hangulatot váratlan elismerés foszlatta szét, amelyik jókora lendületet is adott: ugyanebben az évben „a korszerű filmkultúra erdélyi megteremtése érdekében végzett munkájáért” a *Filmtett* megkapta az EMKE Spectator-díját. A 2005-ös év más szempontból is kulcsfontosságú a lap történetében: ekkor jött létre a Filmtett Egyesület, amely átvette a lapkiadás és -terjesztés feladatkörét, illetve egyéb programok szervezését

a mindezt korábban ellátó Moebius Egyesülettől (utóbbi a moziforgalmazás területén lépett tovább, amivel már egy éve foglalkozott).

A Filmtett Egyesület fő feladata jelenleg is az – immár online formájú – *Filmtett* kiadása, emellett rendezvények szervezése, könyvkiadás és a *Filmtett* román megfelelőjeként elindított filmes portál működtetése.

A világháló varázsa

■ A 2005-ös törés és az addig felhalmozódott sokféle tapasztalat elgondolkodásra készítette a filmtettes csapatot. (Ekkor a főszerkesztő Zágoni Balázs csapata két szerkesztőt, egy olvasószerkesztőt, egy korrektort és egy tördelőt számlált, hozzájuk csatlakoztak azok az elméleti és gyakorlati szakemberek, valamint filmszakos egyetemisták, akik a cikkeket írták.) Rengeteg érv és ellenérv csapott össze a következő két évben, ami alatt eldőlt: a *Filmtett* számára a biztos megoldás a 2004 óta létező internetes felület megerősítése és az arra való teljes áttérés. A *Filmtett Mozgóképes Havilap* utolsó, hetvenhatodik lapszáma 2007 decemberében jelent meg, a következő év elején pedig debütált a *Filmtett – Erdélyi Filmes Portál*.

A 2007-es csapatból mindössze egy személynek volt internetes-blogos előtapasztalata, képzettsége egyikünknek sem. A változás kicsit ijesztő volt, de annál izgalmasabb. Hiányoltuk a friss lap kesernyés nyomdaillatát, de rájöttünk, hogy az internet segítségével – ha nem is varázsütésszerűen, hanem sok munka árán – jóval több olvasóhoz juthatnak el a filmtettes szövegek. Szükségünk volt tehát egy egyszerűen szerkeszthető oldalra, amely könnyen böngészhető is, s amelyen fiatalos, lendületes formában, áttekinthetően rendszerezve elhelyezhessük tartalmainkat.

A portál azóta háromszor újult meg, alkalmazkodva e hihetetlenül gyorsan változó terület követelményeihez, ugyanakkor kihasználva annak minden friss előnyét. Kiszélesedett, interaktívabb és látványosabb lett, de megerősödött tartalmában is. A cikkek száma napról napra gyarapszik: kritikák, hosszú tanulmányok és esszék foglalkoznak napjaink filmkultúrájának mondhatni minden területével és jelenségével – jelenleg több mint háromezer-száz szöveg olvasható a *Cikkek* menüpont alatt. A hírek száma már meghaladta a cikkeket, a rovat végre igazán él az internetnek köszönhetően – a nyomtatott havilap esetén nehézkesebben működhetett. Feltöltöttük az összes, nyomtatásban megjelent cikket a lapszámokhoz tartozó borítókkal együtt. Erdélyi moziműsorunk naprakész, fesztivál-adatbázisunk és pályázatfigyelő rovatunk szintén gyarapszik, újdonságokkal frissül.

A *Filmtett* felülete mögött rejtőzik egy másik adatbázis, amire igen nagy hangsúlyt fektetünk: a filmes adatlapoké (a *Filmek* menüpontból érhető el). Különlegessége az erdélyi magyar dokumentumfilmek adatbázis, amely jelenleg kb. négyszázötven filmet számlál. Az egyes filmek adatait rögzítettük és online elérhetővé tettük, mintegy százhusz film meg is nézhető az oldalon, ugyanakkor szándékunkban állt a jogtulajdonosok beleegyezésével egy-egy példányt eljuttatni négy kolozsvári könyvtárba is. A projektben együttműködtünk a Jakabffy Elemér Alapítvánnyal, a Sapientia EMTE-vel, a Dunatáj Alapítvánnyal és a Transzit Alapítvánnyal.

A filmadatbázis másik része erdélyi kisjátékfilmek gyűjteménye: olyan munkáké, amelyek a Filmtett Egyesület alkotótáborában készültek. Ezek az alkotások kevés kivétellel megtekinthetők az adatlapjukon.

Az alkotótábor

■ Ha a *Filmtett* című folyóiratot az Erdélyben magyar nyelven elérhető szaklapok hiánya hívta életre, ugyanilyen inspiráló erőként hatott a filmes szakképzés hiánya is. A komoly, tanintézményes formához igen kicsik voltunk, de egy műhelyt létrehozni nem tűnt lehetetlen feladatnak. Az első, 2002-ben megrendezett filmalkotótábor a budapesti Duna Műhellyel karöltve Györgyfalván, Kolozsvár szomszédságában zajlott. Az alapelv a következő volt: a táborba pályázat útján bekerült fiatalok csoportokra osztva, majd stábokká összeállva tanuljanak gyakorlatban a filmkészítés hogyanjáról és mikéntjéről, illetve a filmhez való elméleti közelítésről. Munkájukat csoportvezetők irányítsák: elismert szakemberek Magyarországról, Romániából, de nem csak innen.

A változó helyszínű tábor mostanig tizenegy kiadást ért meg (legutóbb 2012. július 30. – augusztus 10. között, a Sepsiszentgyörgy melletti Besenyő faluban szerveztük meg), és rengeteget változott. Működési alapelve ma is változatlan, de ma már nincs olyan pályázó, aki a táborban emelne először kamerát a vállára. Elmaradozott a hagyományos technikájú animációsfilm-készítés is: a résztvevőket jobban érdekli a számítógépes animáció területe. Megerősödtek és megsokszorozódtak a fiatalok számára elérhető egyetemi szintű filmes képzések, megnőtt a workshopok száma – a tábor tíz napja is egyre szűkebbnek bizonyul: a nagyobb tapasztalattal rendelkező fiatal alkotók egyre bonyolultabb filmtervekkel pályáznak. Talán ennek is köszönhető ugyanakkor, hogy az utóbbi években több film is szerzett fesztiváldíjakat hazai és nemzetközi szemléken egyaránt. Munkáikat a tévéképernyőkön is viszontláthatják a Duna Televízió és a kolozsvári tévé magyar szerkesztőségének köszönhetően.

Körülbelül százhatvan kisjáték-, kísérleti, dokumentum- és animációs film készült mostanig a Filmtett-táborban.

A fesztivál

■ Az alkotótáboron kívül számos rendezvényt szervezett az évek során a Filmtett Egyesület, kritika- és forgatókönyv-pályázatoktól kezdve Magyar Film Napjának nevezett vándorvetítéseken át középiskolai vetélkedőkig. A legtöbb kiadást – tizenkettőt, 2000 óta – azonban a *Filmtettfeszt* érte meg, amelynek a neve három éve *Filmtettfeszt – Magyar Filmnapokra* pontosodott. Idén október 4–7-én szervezzük meg.

A négynapos rendezvénysorozat célja a kezdetektől változatlan: Kolozsváron levetíteni olyan, az előző egy-két évben készült, színvonalas magyar filmalkotásokat, amelyeket az itteni közönségnek nincs alkalma másutt – tévében vagy más, távolabbi fesztiválokon – megnézni. Ez egyrészt friss magyarországi mozi- és fesztiválsikerfilmeket jelent, másrészt – és ez a fontosabbik része számunkra – az erdélyi dokumentum-, kisjáték- és diákműveseknek, valamint a ritka nagyjátékfilmeknek szeretnénk méltó fórumot biztosítani.

A fesztivál angolul vagy románul feliratozott vetítései ingyenesen látogathatók, a nézők közönségtalálkozókon faggathatják a meghívott alkotókat, szakmai beszélgetéseken vagy workshopokon – pl. hangmérnöki, sminkes – vehetnek részt. A Filmtettfeszt egyik eddigi legkülönlegesebb eseménye talán a 2007-es némafilm nap esti vetítéssorozata volt: élő zongorakísérettel vetítettük a Győzelem moziban Janovics Jenő *Utolsó éjszakáját* és *Világrémjét*, valamint Fekete Mihály *A vén bakancsos és fia*, *a huszár* című filmjét (mindhárom erdélyi némafilm 1917–20-ban készült).

Tavaly óta Nagyváradon is levetítjük a filmek egy részét: a Szabadság moziban zajló egynapos vetítések útját a Metrion Egyesület egyengeti.

■ 2011 őszén indult el 100 lefordított filmtettes írással az istoriafilmului.ro címmel elérhető weboldal. Jelenleg kb. 150 írás található rajta, amelynek kisebb része eredeti, román nyelvű, java része azonban fordítás. Az volt a cél, hogy szélesebb közönséghez jusson el kollégáink szellemi munkájának az eredménye. Román nyelven nem létezik hasonló weboldal – a román nyelvű portálok szinte kizárólag kritikák vagy interjúk formájában foglalkoznak a hetedik művészettel. Az arculatában is a *Filmtettre* emlékeztető *Istoria Filmului* előtt nehéz kihívás áll: olyan írásokat (is) megjelentetni, amelyek a magyar, az erdélyi és ezen belül az erdélyi magyar filmkultúrával kapcsolatosak, azt ismertetik meg a román felhasználókkal (és egyre több felhasználót kellene olvasóvá hódítanunk).

Könyvek

■ A Filmtetteszt 2007-ben megszervezett hetedik kiadásának részeként a Filmtett Egyesület kiállítást szervezett a némafilmes korszakból fennmaradt kolozsvári fényképekből és plakátokból. Gyönyörű anyag gyűlt össze az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a Magyar Nemzeti Filmarchívum segítségével: régmúlt korokat megidéző fotók és fotósorozatok, önálló és eredeti képzőművészeti értéket képviselő filmplakátok, az egykor „mozifalvaként” emlegetett szászfenesi stúdióról, a magyar filmszínészet első nagyjairól, úttörő rendezőkről, akiknek némafilmjei bejárták az egész világot – sosem volt a magyar film olyan híres és ismert, mint a 20. század elején. A korszakhoz fűződő anekdotákat, filmkritikákat és egyéb újságcikkeket túl kevesen ismerik, a képeket még kevesebben láthatják – ez a gondolat indította el a *Filmtett* első könyvének szerkesztését. A Balogh Gyöngyi és Zágoni Bálint szerkesztésében, 2009-ben megjelent album *A kolozsvári filmgyártás képes története 1913-tól 1920-ig* címet kapta. A könyv 117 színes oldala a kolozsvári filmgyártás aranykorának letűnt világát idézi fel.

Második könyvünk egy a forgatókönyvíróknak szóló „alapmű”, az amerikai Robert McKee kultikusnak tartott tankönyve, a *Story – A forgatókönyv anyaga, szerkezete, stílusa és alapelvei*. Mindössze egy, nemzetközi elismerésnek örvendő forgatókönyvírói szakkönyv jelent meg korábban magyar fordításban (az is 2011-ben, néhány hónappal a *Story* előtt). Reméljük, sok filmszakos diáknak és amatőr filmesnek segítettünk azzal, hogy anyanyelvükön olvashatják a szemináriumaival a nagyvilágot járó McKee gyakorlati tanácsait.

További küzdelmek, útkeresések

■ A sikerek közé olykor kilátástalanság szorul: ha összeomlik egy támogató alapítvány, folyóiratok szűnnek meg körülöttünk egy csapásra – lásd a Magyar Mozgóképi Közalapítvány esetét –, s mivel a *Filmtett* nonprofit szervezet, minden tevékenységét kizárólag pályázati forrásokból tartja fenn, ezért szinte folyamatosan fölötte lebeg a damoklész kard. A szüntelen küzdelem és útkeresés azonban megéri: gyakran érkeznek pozitív visszajelzések az olvasóinktól, vitába szállnak egyik-másik szöveggel a honlapon vagy a Facebook-oldalunkon, a mozi zsúfolásig telik a Filmtetteszt esti vetítésein, és a résztvevők szomorkásan fogalmazzák meg egy hónap múltán is leveleikben: hiányzik a tábor. Mindezért megéri.